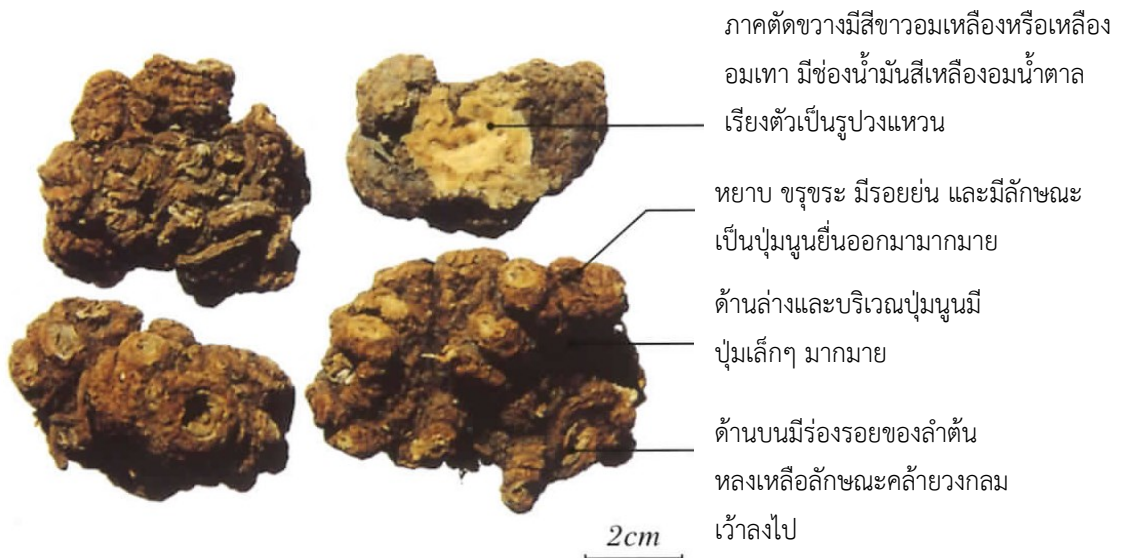

ชวนซุย (川芎)

ภญ. สนิพร ดอนนาปี สถาบันการแพทย์ไทย-จีน

ลำต้นใต้ดินแห่งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ligusticum chuanxiong* Hort. วงศ์ Apiaceae เก็บเกี่ยวในฤดูร้อนเมื่อตาของลำต้นเริ่มเห็นเป็นตุ่มชัดเจนและมีสีม่วงอ่อน นำดินและทรายออก ตากในที่ร่มจนตัวยาแห้ง 50% แล้วนำไปปิ้งไฟอ่อนๆ จนแห้ง แล้วจึงแยกเอารากฝอยออก^{1,2,3}

วัตถุดิบสมุนไพรชวนซุยมีลักษณะเด่น คือ ลักษณะเป็นก้อนคล้ายกำปั้นไม่เป็นระเบียบ ผิวนอกมีสีเหลืองอมน้ำตาล เนื้อแน่นแข็ง แตกหักยาก กลิ่นหอมฉุน รสขม เผ็ด เมื่อสัมผัสให้ความรู้สึกชาลิ้นเล็กน้อย และจะมีรสหวานเล็กน้อยตามมา โดยจากประสบการณ์ดั้งเดิม วัตถุดิบสมุนไพรที่ดี ต้องใหญ่ เนื้อแน่นแข็ง ภาคตัดขวางมีสีขาวอมเหลือง มีน้ำมันมาก กลิ่นหอมฉุน^{3,4}

ภาพที่ 1 วัตถุดิบสมุนไพรชวนซุย³

ในเชิงพาณิชย์มีการแบ่งเกรดวัตถุดิบสมุนไพรชวนซุย ดังนี้⁵

ระดับ 1 ใน 1 kg ต้องมีชวนซุยจำนวนน้อยกว่า 40 ชิ้น แต่ละชิ้นต้องมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 20 g

ระดับ 2 ใน 1 kg ต้องมีชวนซุยจำนวนน้อยกว่า 70 ชิ้น แต่ละชิ้นต้องมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 12 g

ระดับ 3 ใน 1 kg ต้องมีชวนซุยจำนวนมากกว่า 70 ชิ้นขึ้นไป

ระดับ 4 (ระดับทั่วไป) ไม่ระบุขนาด

ทั้งนี้ทุกระดับต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงของสี ไม่มีน้ำมันเยิ้ม ไม่มีการกัดกินของแมลง ไม่มีราขึ้น และให้มีสิ่งแปลกปลอมอื่นๆ ได้ไม่เกิน 3%

การเตรียมตัวยาร่วมใช้ (อื่นเพี้ยน)^{6,7}

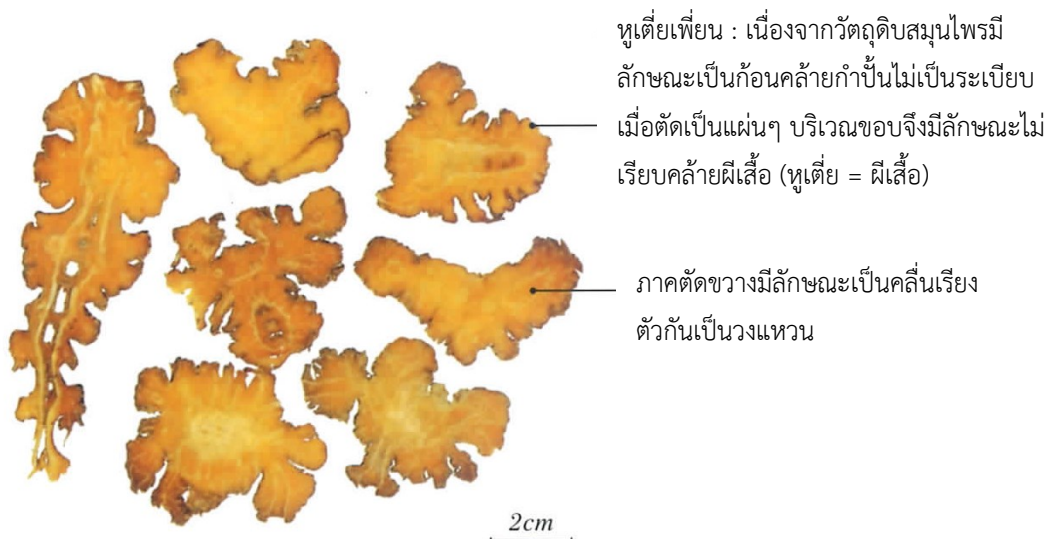
1. ชวนซุย (ชวนซุยเพี้ยนหรือชวนซุยแผ่น) นำวัตถุดิบสมุนไพรชวนซุยมาเอาสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ออก แยกขนาดเล็กใหญ่ ล้างให้สะอาด แช่น้ำไว้จนกระทั่งสามารถใช้ปลายเล็บจิกเข้าผิวส่วนนอกได้ นำขึ้นจากน้ำ ปิดใส่ภาชนะวางให้น้ำซึมเข้าด้านในจนนิ่ม ตัดเป็นแผ่นบาง แล้วนำไปทำให้แห้ง โดยตากในที่ร่มหรือทำให้แห้งโดยใช้อุณหภูมิต่ำ ร้อนส่วนที่เป็นเศษๆ ออก

2. **จิวชวนชยง** (ชวนชยงผัดเหล้า) นำชวนชยงเพื่อนที่สะอาดแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากันกับเหล้าเหลือง (ชวนชยงเพื่อน 100 kg ใช้เหล้าเหลือง 10 kg) ปิดใส่ภาชนะวางให้เหล้าซึมเข้าด้านในจนหมด นำไปใส่กระทะผัดด้วยไฟอ่อน จนกระทั่งกลายเป็นสีเหลืองอมน้ำตาล หรือผัดจนกระทั่งแห้ง แล้วนำมาวางไว้ให้เย็น ร้อนส่วนที่เป็นเศษๆ ออก
3. **เฉ่าชวนชยง** (ชวนชยงผัด) นำชวนชยงเพื่อนที่สะอาดแล้วใส่ในกระทะ ใช้ไฟอ่อนๆ ผัดจนกระทั่งมีสีเหลืองหรือมีรอยไหม้เล็กน้อย นำออกมาวางไว้ให้เย็น
4. **ฟูเฉ่าชวนชยง** (ชวนชยงผัดรำข้าวสาลี) นำรำข้าวสาลีใส่ในกระทะที่ร้อนให้ความร้อนจนกระทั่งมีควันขึ้นมา จึงใส่ชวนชยงเพื่อนที่สะอาดแล้วลงไปผัด ผัดต่อไปจนกระทั่งมีสีเหลืองเข้ม นำออกมา ร้อนเอาส่วนที่เป็นรำข้าวสาลีทิ้งไป วางไว้ให้เย็น (ชวนชยงเพื่อน 100 kg ใช้รำข้าวสาลี 18 kg)

หมายเหตุ : เนื่องจากชวนชยงมีน้ำมันหอมระเหยเป็นองค์ประกอบ ตอนที่ปิดใส่ภาชนะแล้ววางไว้ ต้องระวังไม่ให้ไขมันเปลี่ยนแปลงสภาพ รวมถึงระวังการใช้อุณหภูมิสูงในการทำให้แห้ง

การเก็บรักษา⁶

เก็บในภาชนะแห้งปิดสนิท แล้วนำไปวางไว้ในที่แห้ง ร่ม ป้องกันเชื้อราและแมลง

หูเตี้ยเพื่อน : เนื่องจากวัตถุดิบสมุนไพรมีลักษณะเป็นก้อนคล้ายกำปั้นไม่เป็นระเบียบ เมื่อตัดเป็นแผ่นๆ บริเวณขอบจึงมีลักษณะไม่เรียบคล้ายผีเสื้อ (หูเตี้ย = ผีเสื้อ)

ภาคตัดขวางมีลักษณะเป็นคลื่นเรียงตัวกันเป็นวงแหวน

ภาพที่ 2 ชวนชยงเพื่อน³

การใช้ยา^{2,7}

ลักษณะและฤทธิ์ของยา ยามีรสเผ็ด ฤทธิ์อุ่น เข้าสู่เส้นลมปราณตับ ถุงน้ำดี และเยื่อหุ้มหัวใจ

สรรพคุณ กระตุ้นการไหลเวียนเลือดสลายเลือดคั่ง กระตุ้นการไหลเวียนซึ่งลดการอุดตัน ขจัดลมลดอาการปวด ส่วนมากใช้รักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติ อาการปวดท้องจากชี่และเลือดติดขัดหลังคลอด ก้อนในท้องหรือก้อนบวมอื่นๆ ปวดเจ็บทรวงอกและซี่ข้าง ปวดเวียนศีรษะ กลุ่มอาการปวดติดขัดจากลม ความเย็นและความชื้น อาการบาดเจ็บฟกช้ำ แผลฝีหนอง

ขนาดและวิธีใช้ ขนาดยารับประทาน 3 - 10 g เป็นยาต้ม; ถ้าบดเป็นผงรับประทานครั้งละ 1 - 1.5 g หรือทำเป็นลูกกลอน; หากใช้ภายนอกให้บดแล้วนำมาโรยบริเวณที่เป็น หรือต้มแล้วนำมาบ้วนปาก

ข้อห้ามใช้และข้อควรระวัง

ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ที่มีอาการตกเลือด⁴ และระวังการใช้ในผู้ที่อินพรวงไฟแกร่ง ประจำเดือนมา มากกว่าปกติ หรือโรคอื่นๆ ที่มีอาการเลือดออก

เอกสารอ้างอิง

1. Chinese Pharmacopoeia Commission. Pharmacopoeia of the People's Republic of China 2020 Vol.1. Beijing: China Medical Science Press; 2020. (in Chinese)
2. สมคิด ปิยะมาน, บรรณาธิการ. สมุนไพรจีนในเวชปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ร้านพุ่มทอง; 2554.
3. Zhao ZZ and Chen HB, editors. Illustrated Chinese Materia Medica. Fujian; The Straits Publishing & Distributing Group; 2010. (in Chinese)
4. หัวเฉียวแพทย์แผนจีน. ขวนชุง (川芎) - ข้อมูลสมุนไพรจีน. 2565. [ออนไลน์] : [https://www.huachiewtcm.com/content/8036/ชวนชุง\(川芎\)-ข้อมูลสมุนไพรจีน](https://www.huachiewtcm.com/content/8036/ชวนชุง(川芎)-ข้อมูลสมุนไพรจีน). สืบค้นเมื่อ 29 มี.ค. 66
5. China Association of Chinese Medicine. Commercial grades for Chinese materia medica - CHUANXIONG RHIZOMA (T/CACM 1021.51-2018). Published on the Internet; <https://baike.baidu.com/item/中药材商品规格等级—川芎/58186480> Accessed on: 30 Mar 2023 (in Chinese)
6. Gong QF, editor. Science of Processing Chinese Materia Medica. 4th edition. Beijing: China Medical Science Press; 2016. (in Chinese)
7. Nanning University of Traditional Chinese Medicine. Great Dictionary of Chinese Meteria Medica. 2nd edition. Shanghai: Shanghai Scientific & Technical Publishers; 2006. (in Chinese)